

УДК 811.133.1:378.147

БОРЯК Надія Олексіївна,
старший викладач кафедри теорії та практики
романо-германських мов, Сумський державний
педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
Україна

КОМУНІКАТИВНИЙ МЕТОД НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

***Анотація.** Розглянуто особливості застосування комунікативного методу при викладанні граматики студентам вищого навчального закладу. Проаналізовано можливості використання цього методу на кожному етапі формування граматичного вміння та обґрунтовано переваги комунікативної методики над іншими. На конкретних вправах продемонстровано різні способи надання заняттю з граматики комунікативного спрямування.*

***Ключові слова:** комунікативний метод; практична граматика; методика викладання; французька мова; комунікативне завдання; лінгвістична компетенція; засвоєння граматичної структури; граматичні вправи.*

Постановка проблеми. У світлі суттєвих змін сучасного світу, його тяжіння до глобалізації, активного руху України до європейської спільноти відбувається переосмислення ролі вищої школи, її функцій та результатів, які від неї очікуються. Випускник-філолог нині – це не лише особа, яка засвоїла певний запас лексичного і граматичного матеріалу; це людина, яка здатна послуговуватися своїми знаннями в повсякденному мовленні, адекватно реагувати в певній комунікативній ситуації. Досягнути такого результату часом буває вкрай важко, оскільки часто-густо методика, що використовуються для вивчення іноземної мови, відірвані від життя, застарілі. Як наслідок – студент знає про існування певної граматичної структури, легко виконує підстановчі вправи на її вживання, проте не може/не хоче застосовувати її у спілкуванні. Тому реальною вимогою стає розроблення ефективних методів, які дозволяли б йому практично оволодіти граматичними вміннями і застосовувати їх під час спілкування.

Аналіз актуальних досліджень. Про комунікативні методи викладання іноземної мови почали говорити ще в 1970-1980 рр. Зайве казати, що існує цілий пласт зарубіжних і вітчизняних, теоретичних і практичних розробок, що присвячені цій проблемі. У своєму дослідженні ми керуємося статтями і працями Н. Білан, В. Вдовіна, Н. Карпенко, Ю. Лазуткіної, В. Лучкевич, Т. Шавви та ін., які, на нашу думку, найбільш дотичні до проблеми, яку ми розробляємо. У статті ми звертаємося до напрацювань французьких методистів, які активно застосовують комунікативні методики у своїй практиці – К. Мікель, М. Барфеті, П. Божуен, М. Буларе, Ж.-Л. Фреро та ін.

Метою статті є виявлення особливостей застосування комунікативних методів при вивченні граматики французької мови студентами вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Серед усіх аспектів мови граматику з певних причин несправедливо обходять комунікативними завданнями у процесі вивчення. Уважається, що граматика – чи не найсерйозніший аспект мови, ігри з яким зайві. Це часто породжує відповідне ставлення студентів – сприйняття граматики як чогось надто складного, нудного і непотрібного. Саме проти цього застерігають прихильники комунікативних методик. Вони сприймають наявність граматичних помилок в усному мовленні студентів як явище цілком природне і нормальне, якого не уникнути, але яке можна з часом нівелювати.

Якщо надати студенту можливість вільного висловлювання на занятті, створити сприятливу емоційну атмосферу, можна досягнути цілком позитивних результатів. По-перше, це формування позитивної мотивації до навчання: ми вчимо граматику для того, щоб спілкуватися, а не для того, щоб просто знати граматику. По-друге, це розвиток мислення студента, оскільки для відповіді на проблемне питання слід задіяти не лише мовленнєві навички та мовні вміння, а і здатність аналізувати ситуацію. По-третє, це

чудова нагода застосувати індивідуальний підхід у навчанні: кожен студент використовуватиме свої знання з теми, усувається можливість списування.

За спостереженнями В. Лучкевич, основу комунікативного підходу становлять два принципи: 1) усне спілкування, завдяки якому студенти вирішують поставлене комунікативне завдання на основі вихідних полілогів; 2) функціональне використання мови, тобто вирішення комунікативних завдань, виходячи з конкретних соціальних умов [1, с. 241]. Натомість Н. Білан пропонує керуватися ще й такими принципами, як мовленнєвої спрямованості, індивідуалізації, автентичності, інтерактивності, інтенсивного використання фонових знань студентів і ситуативності або контекстуальної зумовленості [2, с. 152].

Ю. Лазуткіна наголошує на двоплановості комунікативного навчання граматики: коли викладач ставить комунікативне завдання, він діє водночас на свідомість і підсвідомість студентів. На свідомому рівні студенти виконують комунікативне завдання, на підсвідомому – засвоюють граматичну структуру [3, с. 121]. Таким чином, навчанням керує не граматика, а комунікативний намір. Студент удосконалює свої навички мовлення, долає страх перед помилками.

Головним недоліком комунікативного навчання граматики є недостатня увага до якості мовлення. Проте причина появи граматичних помилок у мовленні теж є неоднозначною. Зокрема, В. Вдовін зазначає, що, з однієї сторони, помилки можуть виникати в тому разі, коли студента вчить викладач, який вважає, що випадкові граматичні чи фонетичні помилки не мають значення. З іншої сторони, причиною помилок є те, що студент залучається до мовленнєвої ситуації, до якої він був не готовий, тому помилки – нормальна реакція на спроби реалізувати мовлення [4, с. 17]. Інша проблема з комунікативним навчанням граматики, про яку згадує С. Король, це те, що граматика подається дещо «розірвано», як можна зауважити проаналізувавши деякі комунікативні підручники зарубіжних авторів. Унаслідок цього втрачається системність мови [5, с. 134].

Обов'язковою вимогою комунікативного навчання граматики є подача нового граматичного матеріалу в межах комунікативної ситуації: хай це буде аудіозапис чи друкований текст. Н. Карпенко пояснює це тим, що в природному мовленні породження висловлювання починається з екстралінгвістичної цілі. Тому необхідно знайомити студентів із формою, значенням і функцією граматичного явища через презентацію, тобто показ граматичної моделі в дії, її функціонування в мовленні. Студенти осмислюють нову граматичну конструкцію індуктивно на основі аналізу пред'явленого їм контексту і відповідей на запитання викладача, який допомагає зробити їм логічні висновки та вивести правило [6, с. 134]. Навчання студентів за комунікативною методикою передбачає широке використання різного роду опор: змістових, словесних, зображувальних, що допомагають керувати змістом висловлювання (текст, мікротекст, план, логіко-синтаксична схема), а також засвоювати граматичний матеріал [7, с. 74].

Розробниця методики «Grammaire en dialogues» К. Мікель пропонує розпочинати вивчення кожної нової мікротеми з граматичного матеріалу, репрезентованого в діалозі, таким чином студент може впевнитися, що йому подається дійсно жива розмовна структура, яку потрібно знати, і бачить контекст вживання тієї чи тієї граматичної структури. Наприклад, вживання дієслів *aller*, *venir* і *partir* демонструється за допомогою такого діалогу:

Angélique : *Emilie ! Salut ! Ça va ?*

Emilie : *Oui, ça va bien, et toi ?*

Angélique : *Ça va très bien ! Nous partons en vacances.*

Emilie : *Quelle chance ! Où est-ce que vous allez ?*

Angélique : *Nous allons en Italie, en Toscane.*

Emilie : *Ah, c'est super ! Comment est-ce que vous partez ? En voiture, en train, en avion ?*

Angélique : *On part en voiture, c'est plus agréable. On a plus de liberté pour visiter.*

Emilie : *Où est-ce que vous allez, exactement ?*

Angélique : *Nous allons à côté de Sienne, dans un petit village. C'est une région magnifique.*

Emilie : Vous allez à l'hôtel ?

Angélique : Non, pas exactement, nous allons dans une petite pension en pleine campagne : une vieille maison, un jardin et une piscine ... Le rêve !

Emilie : Quelle chance ! Gaspard et Margot ne viennent pas avec vous ?

Angélique : Si, ils viennent avec nous, mais ils viennent d'abord deux jours en Provence, pour voir la mère de Gaspard. Ils viennent en Italie juste après.

Emilie : Alors, quand est-ce que vous partez ?

Angélique : On part samedi matin, le plus tôt possible.

Emilie : Et quand est-ce que vous revenez ?

Angélique : On revient dans deux semaines. Alors, tu viens avec nous ?!

Emilie : Je voudrais bien, mais je travaille...

Як бачимо, авторка зуміла наочно продемонструвати відмінність дієслів *aller*, *venir* і *partir*, особливості їх вживання, та навіть надала особливий випадок вживання дієслова *aller* (Ça va ?).

Зрозуміло, що у викладанні граматики педагог не може цілковито покладатися на комунікативні вправи, оскільки існує елемент автоматизації граматичного вміння через некомунікативні вправи. Проте навіть для некомунікативних вправ можна і треба формулювати комунікативне завдання, як це успішно роблять автори окремих граматичних посібників. Однак у численних посібниках із граматики чи практики мови (за винятком тих, які призначені для дітей) чомусь часто ігнорується така необхідність. Особливо це стосується вітчизняних підручників. На нашу думку, це помилковий підхід до проблеми: доросла людина теж повинна розуміти, для чого виконується та чи інша вправа, а не тільки здійснювати підстановку, трансформацію тощо. Звичайно, існують випадки, коли комунікативне завдання скласти важко, проте поряд зі стандартними *complétez les phrases, récrivez le texte*, повинні існувати *exprimez vos désirs en utilisant les éléments donnés, exprimez reproche en vous servant des éléments donnés*.

Коли автоматизму вживання граматичної структури уже хоча б частково досягнуто, можна і треба переходити до комунікативних вправ більш творчого характеру. І на цьому етапі різноманітність завдань величезна. Можна спробувати запропонувати студентам просунутого рівня поєднувати вивчення певного граматичного явища із вивченням фразеології французької мови:

Dans les proverbes qui suivent, soulignez le pronom indéfini, puis indiquez à quel texte ils correspondent :

1. *Nul n'est censé ignorer la loi.*

2. *Tout est bien qui finit bien.*

3. *Chacun pour soi et Dieu pour tous.*

4. *Tel qui rit vendredi dimanche pleurera.*

A. *Une jeune fille de condition moyenne obtient du roi, qui est guéri d'une maladie grave, d'épouser Bertrand, comte de Roussillon, qu'elle aime. Mais le jour de son mariage Bertrand abandonne Hélène qu'il méprise. Cependant l'amour d'Hélène triomphera car Bertrand reviendra près d'Hélène et ils seront très heureux.*

B. *Pour sa défense elle n'a su dire qu'une chose : « Je ne savais pas que c'était interdit. » Or, cet argument-là, personne n'a le droit de l'utiliser.*

C. *Souvent, après les grandes joies ou le bonheur, on voit arriver les peines ou le malheur.*

D. *Je lui ai conseillé de s'occuper de ses affaires et pas de celles des autres. Celles des autres ? Il y a là-haut, dans le ciel, quelqu'un qui s'en occupera.*

Подане завдання сприяє розвитку образного мислення, «розбавляє» заняття з граматики, дозволяючи студентам відволіктися на інші аспекти мови. Студентам із вищим рівнем володіння мовою можна запропонувати самим інтерпретувати подані прислів'я з неозначеними займенниками, проте треба поставитися більш ретельно до підбору навчального матеріалу.

Одним із комунікативних прийомів оволодіння іноземною мовою є робота з незакінченими реченнями. Прийом універсальний, який можна застосовувати, починаючи з початкових етапів вивчення мови. Його можна використати для автоматизації тем «Узгодження часів», «Умовні речення» тощо.

Досить часто творчі комунікативні завдання можна поєднувати з комунікативними завданнями на трансформацію. Наприклад, студенти отримують таке завдання: *rapportez à un ami le contenu de cette lettre que vous venez de recevoir en faisant toutes les transformations nécessaires et en variant les verbes introducteurs*. (Подається текст листа). Потім студентів пропонується продовжити запропонований лист і трансформувати його таким самим способом.

Творчі завдання більшого обсягу теж можуть слугувати меті вдосконалення граматичного вміння. Важливим при цьому є грамотне формулювання теми. Так, для вдосконалення граматичних умінь використання умовного способу дієслова доцільним буде запропонувати розвинути одну з таких тем: «*S'il me restait deux heures à vivre...*», «*Si je parlais français comme un Français...*», «*Si je pouvais recommencer ma vie...*». Для кращого розуміння правил вживання умовного способу у ЗМІ доцільним буде завдання такого характеру: *Vous êtes journaliste. Vous rédigez un court article relatif à un événement mais vous n'êtes pas certain de vos informations*. Проте зрозуміло, що перед виконанням цього завдання студент має побачити зразок такого вживання умовного способу у франкомовній пресі.

Головна проблема, яка постає перед викладачем, який спрямований навчити своїх студентів граматиці, – підготовка до заняття, складання цікавих комунікативних завдань. Як стверджує О. Орловська, важливо будувати такі завдання «на захоплюючому матеріалі реальної дійсності, мобілізуючи також фантазію студентів. У викладача повинен накопичуватися «банк фактів», свого роду колекція дивовижних випадків, які можуть бути перетворені в такі завдання, що підвищують тонус спілкування, стимулюючи мовотворчість» [8].

Застосовуючи комунікативні методи, слід уважати граматику не стільки предметом, скільки діяльністю. Вона нерозривно пов'язана з використанням мови. Граматичні структури тісно пов'язані зі значенням, у тому числі з лексичним. Вивчати граматику – означає користуватися мовою і розвивати мовленнєві навички [9]. На думку Т. Шавви, ще одним позитивним моментом застосування комунікативних методів є ламання стереотипів надмірних труднощів вивчення іноземної мови та привчання учнів розглядати іноземну мову не як об'єкт постійного вивчення, а як зручний і необхідний сучасній людині інструмент практичного спілкування [10, с. 19].

Висновки. Застосування комунікативних методів навчання мови – вимога сьогодення. Комунікативні методи можуть і повинні застосовуватися на всіх етапах оволодіння граматичним умінням – на якомусь більшою мірою, на якомусь меншою. Формулювання комунікативного завдання сприяє мотивації студентів, усвідомленню контексту застосування конкретної граматичної структури в живому мовленні. Використання комунікативних творчих завдань сприяє розвитку мислення студентів, активізації їх фонових знань, прояву індивідуальності на заняттях з граматики.

Перспективи подальших досліджень даної проблеми повинні бути спрямовані у практичне русло – це має бути розроблення комунікативних завдань до граматичних вправ.

Список використаної літератури

1. Лучкевич В. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови : історико-педагогічний дискурс / В. Лучкевич // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10 (Ч. 2). – С. 239–243.
2. Білан Н. Комунікативний метод навчання іноземних мов студентів немовних ВНЗ / Н. Білан // Молодь і ринок. – 2012. – № 5. – С. 149–153.
3. Лазуткіна Ю. Граматичний аспект вивчення іноземної мови / Ю. Лазуткіна // Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 61–62. – С. 120–126.
4. Вдовін В. В. Комунікативний підхід як оптимальний засіб вивчення іноземної мови у ВНЗ / В. В. Вдовін // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : збірник наукових праць. – Львів : Львівська політехніка, 2007. – С. 15–20.

5. Король С. В. Комунікативний підхід у навчанні іноземних мов / С. В. Король // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 11. – С. 133–136.
6. Карпенко Н. М. Концептуальні підходи до формування іншомовної граматичної компетенції студентів I курсу факультету іноземних мов / Н. М. Карпенко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 111. – С. 133–136.
7. Леган В. П. До проблеми методів викладання іноземної мови / В. П. Леган // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка, соціальна робота. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 23. – С. 72–74.
8. Орловська О. В. Нетрадиційні методи комунікативно-орієнтованого навчання студентів-філологів англійської мови у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / О. В. Орловська // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_16.
9. Мойсеєнко Н. В. Комунікативно орієнтоване викладання граматики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf/5.pdf>
10. Шавва Т. Методика викладання французької / Т. Шавва. – Київ : Шкільний світ, 2007. – 128 с.

References

1. Luchkevych, V. (2014). Communicative approach to foreign language teaching: historical and pedagogical discourse. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia (Problems of training of contemporary teachers)*, 10 (pat. 2), 239–243 (in Ukr.)
2. Bilan, N. (2012). Communicative method of teaching foreign languages to the students of non-philological educational establishments. *Molod i rynek (Youth and market)*, 5, 149–153 (in Ukr.)
3. Lazutkina, Yu. (2014). Grammatical aspect of foreign language learning. *Pedahohichni nauky (Pedagogical sciences)*, 61–62, 120–126 (in Ukr.)
4. Vdovin, V. (2007). Communicative approach as the optimal means of learning of a foreign language in a higher educational establishment. *Bulletin of the National university «Lviv politekhnik»* (in Ukr.)
5. Korol, S. (2012). Communicative approach in foreign language teaching. *Pedahohichnyy dyskurs (Pedagogical discourse)*, 11, 133–136 (in Ukr.)
6. Karpenko, N. (2013). Conceptual approaches to forming a foreign language grammar competence of the first year students of foreign languages department. *Bulletin of Chernihiv national pedagogical university. Series : Pedagogical sciences*, 11, 133–136 (in Ukr.)
7. Lehan, V. (2011). Solving the problem of methods of foreign language teaching. *Scientific bulletin of Uzhhorod national university. Series : Pedagogics, social work*, 23, 72–74 (in Ukr.)
8. Orlovskaya, O. V. (2012). Alternative methods of communication-oriented learning of English language students in a higher educational establishment. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy (Bulletin of the National academy of State border service of Ukraine)*, 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_16
9. Moyseyenko, N. *Communication oriented grammar teaching*. Retrieved from <http://www.pdaa.edu.ua/np/pdf/5.pdf>
10. Shavva, T. (2007). *Methodology of teaching French*. Kyiv: School world (in Ukr.)

Abstract. Boriak N. O. *Communicative method of teaching French grammar in higher educational establishments.*

Introduction. *The fact of considerable changes of the contemporary world, its globalization, active attempts of Ukraine to become a part of the European community is a reason of reinterpretation of the role of higher education, its functions and expected results. Today, a graduate of the philological department is not just a person who mastered a certain amount of lexical and grammatical material; it is a person able to use their knowledge in everyday communication, to react appropriately in a certain communicative situation. To achieve such results is sometimes a hard job, because the methods used to teach a foreign language are often outdated and out of connection with real life. As a result, students are aware of the existence of a certain grammar structure, they easily perform substitution exercises, but they cannot use it in communication. That is why the demand of contemporaneity is the development of effective methods which would let the students to master grammar skills in practice and to use them in communication.*

Purpose. *The purpose of the article is to find out the peculiarities of communicative methods usage in teaching French grammar to the students of higher educational establishments.*

Results. *The possibility of free expression in a grammar class helps to create a favorable emotional atmosphere; it facilitates the achievement of positive results. Firstly, it means creating positive motivation of a learner: we study grammar to communicate, not just to know grammar. Secondly,*

communicative techniques help to develop students' thinking, because in order to answer a problematic question they need not only use their language skills, but they also have to analyze the situation. Thirdly, an individual approach can be easily applied, thus the possibility of copying will be eliminated.

The obligatory demand of communicative grammar teaching is presenting new grammar material within a communicative situation: either an audio-record, or a printed text. Using dialogues while presenting a new grammar material helps to convince students that they deal with the real life structures in the real context.

We cannot eliminate non-communicative exercises from the process of language learning, but it is still possible to formulate communicative tasks to these exercises.

When the grammar structure is at least partly assimilated, real communicative exercises can be used. These exercises are usually of creative nature. They help to link grammar material to other aspects of language.

Originality. *The originality of the research lies in the systematization of different communicative approaches. The value of the article is mostly practical, as it gives useful practical advice as for the application of communicative methods during the class of French practical grammar.*

Conclusion. *Thus, communicative techniques can and must be used at all the stages of mastering a grammar skill. The use of communicative tasks serves to motivate students, helps them to realize the context of a certain grammar structure in everyday speech. Creative communicative tasks favor the development of students' thinking, the activation of their background knowledge, and the manifestation of their personality at a grammar class. The further researches of the mentioned problem must be of practical character, it means the development of communicative tasks to the grammar exercises.*

Key words: *communicative method; practical grammar; teaching technique; French language; communicative task; linguistic competence; grammar structure mastering; grammar exercises.*

*Одержано редакцією 28.11.2016
Прийнято до публікації 06.12.2016*

УДК 378.147:53+004.94

ГНЕЗДІЛОВА Кіра Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
вищої школи і освітнього менеджменту,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна;

ЛЯШЕНКО Юрій Олексійович,
доктор фізико-математичних наук, доцент,
професор кафедри фізики, Черкаський
національний університет імені Богдана
Хмельницького, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. *Метою презентованої роботи є окреслення теоретичних і методичних засад, а також практики впровадження інноваційних технологій в освітній процес вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, зокрема в ході вивчення студентами фізико-математичних дисциплін. Досягнення зазначеної мети неможливе без вирішення низки завдань, зокрема: узагальнення матеріалу, у якому обґрунтовуються науково-теоретичні*